

EGERESI ZOLTÁN

Békefolyamat Törökországban: útban a történelmi kiegyezés felé?

MKI-TANULMÁNYOK

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Magyar Külügyi Intézet

Szerkesztés és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: +36 1 279-5700

Fax: +36 1 279-5701

E-mail: titkarsag@hii.hu

www.kulugyiintezet.hu

www.hii.hu

© Egeresi Zoltán, 2013
© Magyar Külügyi Intézet, 2013
ISSN 2060-5013

BEVEZETÉS

A török–kurd kapcsolatokban jelentős fejlemények történtek 2013 márciusában: elkezdődtek a Kurd Munkáspárt (*Partiya Karkerên Kurdistan*, PKK) és a török kormány közötti béketárgyalások. Mind a nemzetközi, mind a török sajtó történelmi bejelentésként értékelte Abdullah Öcalannak, a PKK egyik alapítójának a Nevruz (Newruz, Noruz)¹ ünnepén, március 21-én Diyarbakirban, milliós tömeg előtt felolvasott üzenetét, amelyben fegyverszünetre, illetve demokratikus harcra szólította fel a két oldalt.² A két kurd képviselő, először Pervin Buldan, majd Sırrı Süreyya Önder által kurdul, illetve törökül felolvasott levél történelmi példák sorozatával utalt a korábbi (1923 előtti) sikeres török–kurd összefogásra, főleg az I. világháború és a függetlenségi háború (1919–1922) során tanúsított bajtársias együttműködésre. Öcalan üzenetében úgy vélekedett, egy ilyen összefogás egy új állam alapjává válhatna. A levél nemcsak a kurdokra és a törökökre tért ki, hanem a régió sokat szenvedett népeit is megemlítette, így az örményeket, az asszír keresztényeket, a lázokat és az arabokat. A békefolyamatot pedig a kurd nép és a demokrácia győzelmeként, az asszimilációs politika vereségeként értékelte.

A levél új reményt keltett, és talán megnyithatja az utat a Közel-Kelet egyik legnagyobb kisebbségének tekintett törökországi kurdok helyzetének rendezése előtt. Mint ismeretes, közel harminc éve folyik a Kurd Munkáspárt és a török hadsereg harca, amely eddig megközelítőleg harmincötezer ember életét követelte. Az Abdullah Öcalan (vagy ahogyan követői neveik: Apo) által alapított marxista terrorszervezetből 1984 után több ezer fős gerillahadsereggé fejlődő PKK 1998-ig Szíriában tartotta főhadiszállását, majd Irakba tette át székhelyét, miközben kiterjedt európai hálózatot hozott létre, a folyamatosan növekvő kurd diaszpórára építve. Öcalan 1999. eleji elfogása ideiglenesen véget vetett ugyan a harcoknak, az egy időre visszavonult szervezet azonban 2004 után egyre aktívabb fegyveres küzdelembe kezdett.

A PKK fennállásának három évtizede alatt jelentős változások történtek: a török lakosság kb. 15-20 százalékát kitevő kurdok³ a kisebbségi jogok kezdeti teljes hiányához képest napjainkra politikai képviselőkhöz is jutottak. 2007-ben a Demokratikus Társadalom Pártja (*Demokratik Toplum Partisi*, DTP) nevű szervezetük a parlamentbe is bekerült.⁴ A pártot 2009-ben alkotmánybírósi döntéssel feloszlatták, de később Béke és Demokrácia Pártja (*Baris ve Demokrasi Partisi*, BDP) néven újjáalakult, s a 2011-es választáson több mint két tucat képviselőt tudott a parlamentbe juttatni. Azonban a PKK és a török hadsereg

1 Nevruz az iráni újév kezdete.

2 „Öcalan'ın mektubunun tam metni”. *Interenthaber*, <http://www.internethaber.com/abdullah-ocalanin-mektubunun-tam-metni-514755h.htm>. Letöltés ideje: 2013. április 5.

3 Mivel a török népszámlálásokon 1965 óta nem kérdezik rá az etnikai hovatartozásra és az anyanyelvre, a kurdok számáról hivatalos adatok nem állnak rendelkezésre, mindössze becslésekre lehet építeni. Ezek 8 és 15 millió fő közöttire teszik a számukat, azzal a megjegyzéssel, hogy az utóbbi két évtizedben demográfiai robbanás zajlik közöttük.

4 A 10%-os küszöb miatt a képviselők egyéni jelöltként indultak, s a mandátum megszerzése után megalakították a parlamenti frakciót.

közötti fegyveres összecsapások a kormány eddigi próbálkozásai ellenére állandósultak, sőt tavaly nyáron intenzitásuk új csúcsot ért el. Részben ez is közrejátszott abban, hogy a török vezetés a nyilvánosság előtt bevonja Öcalant a tárgyalásokba.

RENDEZÉSI KÍSÉRLETEK A MÚLTBAN

A jelenlegi tárgyalások és a békefolyamat nem egyedülálló jelenség, hasonló közeledésre már többször sor került. A PKK-val először a népszerű török elnök, Turgut Özal kezdett el tárgyalni, az 1990-es évek elején. Célja az akkor már nyolc éve folyó harcok beszüntetése volt. Történtek ugyan előrelépések, de Özal 1993-as váratlan halála⁵ miatt a tárgyalások megszakadtak. Az eredménytelenség következtében a konfliktus ismét kiéleződött, aminek Öcalan 1999-es kenyai letartóztatása vetett időlegesen véget.

Bár a kétezres évek elején úgy tűnt, hogy a PKK gyakorlatilag megszűnt, s a kelet-törökországi stabilitás helyreállt (ezt jelezte, hogy az OHAL-régióknak nevezett hat keleti tartományban 2002-ben felszámolták a szükségállapotot), 2004/2005-től kezdve azonban fokozatosan kiújultak a katonai összecsapások. Ebben közrejátszott az amerikaiak iraki inváziója, amely megkönnyítette a kurd autonóm régió kialakítását, illetve a PKK-táboroknak a török–iraki határ mentén lévő Kandil-hegységben történő létrehozását. A kurd nacionalista körök számára az is nyilvánvalóvá vált, hogy az iszlamista Igazság és Fejlődés Pártja (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) képes a kurd szavazatok döntő részét megszerezni (lásd a 2004-es helyhatósági választásokat), s a nemzeti érzelmek felkorbácsolásához is szükség van a harcra.

A katonai akciók váltakozó heveséggel, rövid megszakításokkal, de állandósultak. A harcok ráadásul 2007 második felétől – immár török intervenciók formájában – Észak-Irakra is áttértek. A török vezetésnek rá kellett jönnie, hogy pusztán katonai úton nem képes rendezni a PKK-kérdést.⁶ Ennek *de facto* elismerése volt, amikor a vezérkar támogatásával az AKP 2009-ben meghirdette a kurd nyitást, a *kürt açılımı*, amely egy széles társadalmi egyeztetésre épített békefolyamatnak indult, s bizonyos kedvezmények megadása révén a PKK fegyveres csoportjainak leszerelését kívánta elérni.⁷

A folyamat jól kezdődött: a belügyminiszter több társadalmi szervezettel valóban leült tárgyalni, s a titkosszolgálaton keresztül sikerült kapcsolatba lépni a PKK-val is. A több hónapig tartó egyeztetés végül botrányba fulladt, amikor 2009 őszén az első PKK-csapat az amnesztia reményében visszatért török földre. A haburi határállomáson a nyolcfős

5 Közvetlenül az elnök halála után megindultak az esetleges mérgezésről szóló találgatások. Néhány hónappal exhumálták, s vizsgálatot tartottak – azonban nem találtak mérgezésre utaló nyomokat.

6 A terrorkérdés politikai rendezése mellett az AKP jelentős hangsúlyt helyezett a gazdasági problémák kezelésére. Így folytatta a korábbi kormányzatok idején megindított Délkelet-Anatólia Projektet (GAP), melynek keretében több vízerőmű és öntözőrendszer épült a kurdok lakta régióban, ami munkahelyteremtéssel járt. A jelentős infrastrukturális beruházásokkal járó török fejlesztéspolitikának köszönhetően az utóbbi években látványos fejlődés zajlott a régió városaiban.

7 A PKK-kérdés fejlődéséről lásd részletesebben: Egeresi Zoltán: „Marxista terrorszervezetből nemzetépítő gerillasereg?”. *Pro Minoritate*, No. 2. (2012). 93–112. o.

csoportot a kurd párt szervezésében hatalmas tömeg várta, majd egy busz a nagy kelet-törökországi kurd központba, Diyarbakirba vitte őket. A városba pedig már nem (a kormány elképzelései szerint) az anyaországba végre visszatérő, meghunyászkodó csoport, hanem nemzeti hősök érkeztek, akiket hatalmas ováció és ünnepség fogadott.

A török közvélemény meglehetősen rosszul reagált az eseményekre, s ez az AKP népszerűségének csökkenésében is meglátszott. Mindez a kormányt eddigi politikájának átértékelésére készítette (a csoport tagjait végül bíróság elé idézték). A következő hónapokban a parlament elfogadott ugyan néhány, a kurdoknak kedvező intézkedést (így például lehetővé tették a kurd nyelven történő politikai kampányolást, illetve még 2010-ben kurd nyelvű tanszéket hoztak létre Mardinban), de ezek messze nem voltak elegendők a PKK vagy a parlamenti kurd párt igényeinek kielégítéséhez. Ahogy a PKK leszerelésére tett kísérlet és a terrorizmusellenes harc kudarcba fulladt, a „nyitás” 2010-től kezdve szép lassan elhalt – bár hivatalosan soha nem ért véget.

A folyamat a jó kommunikáció ellenére eleve korlátozott sikereket érhetett el, mivel a kormány és a hadsereg a legelején leszögezte, hogy nem hajlandó a török államnyelvből és az ország oszthatatlanságából engedni, illetve Öcalannal tárgyalni (a török kormányok egészen a jelenlegi békefolyamatig nem vonták be őt a tárgyalásokba). Történt mindez úgy, hogy a börtönben ülő kurd vezető már akkoriban megfogalmazott egy tervezetet, amelyre – elképzelései szerint – a béketárgyalásokat építhették volna. Természetesen az sem segített, hogy a BDP a saját belpolitikai céljainak rendelte alá a csoport hazatérését: az nyilvánvalóan növelte a támogatottságát a kurd szavazótáborban, azonban az AKP és az ellenzéki török pártok körében megbotránkozást keltett. A kurd nyitás elhalásával és a harcok kiújulásával párhuzamosan újra bekeményített a török vezetés: törökországi kurd polgármesterek, politikusok százai ellen indult bírósági eljárás azzal a váddal, hogy a PKK „civil szárnyának”, a Kurdisztáni Közösségek Uniójának (*Koma Civakên Kurdistan*, KCK)⁸ a tagjai.⁹

Míg a délkelet-törökországi hegyek között folytak a harcok, illetve politikusok százait tartóztatták le, a PKK és a kormány között a háttértárgyalásokra helyeződött a hangsúly. Ezek színhelyéül Oslót választották, ahol a török titkosszolgálat (legfőképp annak vezetője, Hakan Fidan) és a PKK (főleg az európai szárny) vezetői között több találkozásra is sor került. E tárgyalásoknak jelentős szerepük volt abban, hogy a szervezet fegyverszünetet hirdetett a 2010. szeptemberi népszavazás, illetve a 2011 júniusában tartott választások idejére – ami nem mellesleg az AKP pozícióját erősítette. A fegyverszünet 2011 júliusának közepén, a silvani incidenssel ért véget, s a harcok kiújulása követte. Később a tárgyalásokról készült hanganyagok szivárogtak ki, majd pedig a török ügyészség – a KCK-elleni eljárás mellett – beidézte a török titkosszolgálat vezetőjét (Hakan Fidan) és más tagjait. Meghallgatásukat végül a törvény megváltoztatásával sikerült megakadályoznia Recep

8 A szervezetet a 2000-es évek derekán hozták létre, a PKK és a hozzá közel álló kurd pártok összefogására. Ennek megfelelően a vezetésben helyet kaptak a szíriai és az iráni kurd pártok vezetői is. A KCK ennek megfelelően a kurd függetlenségre törekvő szervezetek legfőbb fóruma és irányító szerve, melyben meghatározó szerepet játszik a PKK. A szervezet tiszteletbeli elnöke Öcalan, vezetői pedig az ő harcostársai közül kerülnek ki. Mivel a KCK nemcsak a PKK és társszervezeteinek katonai szárnyait jelenti, hanem vannak civilek és politikai aktivisták is köztük, a KCK-tagságra hivatkozva Törökországban többször indult letartóztatási hullám kurd politikusok ellen.

9 A BDP soraiból is bezártak néhány képviselőt.

Tayyip Erdoğan kormányfőnek.¹⁰ A török vezetés az oslói folyamat félresiklása miatt Öcalan elszigetelését rendelte el: megtiltották, hogy ügyvédekkel érintkezzen, illetve csak testvérét, Mehmet Öcalant engedték hozzá.

NEMZETKÖZI KÖRNYEZET

Miközben belpolitikai téren 2012 közepére kifulladásra kerültek a tárgyalások, a szomszédos Szíriában zajló események a külpolitikában új helyzetet teremtettek. Azzal, hogy Ankara 2011 második felétől hivatalosan a szíriai felkelők oldalára állt, nagyon megromlottak a kapcsolatok a két ország között. Azóta a helyzet még feszültebbé vált: 2012 nyarán a szíriai légvédelem lelőtt két török repülőgépet, majd pedig a határ menti falvak közelében folyó harcoknak török civilek estek áldozatául. Ankara csapatokat vont össze a határnál, s biztonsága érdekében NATO Patriot rakétákat telepítettek a délkeleti területekre.

2012 nyarán a viszony még jobban kiéleződött, s a török vezetés számára újabb kellemetlen fordulat következett be: iraki kurd támogatással kurd fegyveresek szállták meg Szíria északkeleti, zömében kurdok lakta területeit. Noha a szíriai kurd mozgalom – a kurd szállásterülethez hasonlóan – nem egységes, de a legnagyobb támogatottságot a török PKK ottani szatellitszervezete, a Demokratikus Egység Pártja (*Partiya Yekîtiya Demokrat*, PYD) élvezi, ami szintén nem sok jót ígér Törökországnak. Eddig úgy tűnik, hogy Ankara folyamatos pozícióvesztésben van: bár egyelőre nem látni a szíriai események végét, egy újabb független(edő) kurd terület további bázisul szolgálhatna a PKK-nak, illetve erősíthetné az elszakadási törekvéseket.¹¹ Ez pedig több ponton az iraki helyzet megismétlődésével járna: az iraki kurd entitás a PKK-tól függetlenül jött létre ugyan, és a török kormány nagyon jó kapcsolatokat ápol Maszúd Barzánival, az iraki regionális kurd kormányzat vezetőjével, azonban mindezidáig nem sikerült a Kandil-hegységben lévő PKK-táborokat felszámolni.

Ráadásul a szíriai helyzet súlyosbodásával párhuzamosan Teherán fegyverszünetet kötött az iráni kurd fegyveres szervezettel, a Kurdisztáni Szabad Élet Pártjával (*Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê*, PJAK), ami megint a PKK-nak kedvez. A PKK és a török fegyveres erők között a nyáron újra nagy lendülettel fellángolt harcok mögött a török közvélemény Bassár el-Aszadot sejtí, aki szerintük így vág vissza a felkelők támogatásáért. Precedensre volt már példa: 1999 előtt a mai elnök apja, Háfiz el-Aszad adott otthont Öcalannak és a PKK-nak. (Mint ismeretes, a török hadsereg végül fegyveres intervenciót helyezett kilátásba, ami a helyzet átértékelésére, majd Öcalan kiutasítására készítette a szíriai vezetőt.)

10 „Chronology of Oslo Dialogues with PKK”. *Hurriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/chronology-of-oslo-dialogues-with-pkk.aspx?pageID=238&nID=31190&NewsCatID=338>. Letöltés ideje: 2013. április 9.

11 A kurdkérdés jelenlegi állásáról átfogóan lásd: N. Rózsa Erzsébet és Csicsmann László előadását: „A kurd kérdés az átalakuló Közel-Keleten”. *Magyar Külügyi Intézet*, <http://www.kulugyiintezet.hu/events/default.asp?id=SJKZTV>, 2013. február 18.

Ankara számára külpolitikailag is egyre égetőbb lett a PKK-val történő megegyezés: ez a belső nyugalom helyreállítása mellett a szíriai kurdok közötti befolyását is erősítené, ami növelné a mozgásterét a jövőbeli események alakításában. Bár korai lenne Szíriában egy, az irakihoz hasonló autonóm kurd terület kialakítását prognosztizálni, azonban a harcok elültével a győztes félnek mindenképp számolnia kell a (valószínűleg) megerősödő kurd pozíciókkal. Ez utóbbiak pedig – ha Ankara megfelelően tudja alakítani a folyamatokat – akár Törökország régiós súlyának növekedését is jelenthetnék.

A TÁRGYALÁSOK KEZDETE

A jelenlegi tárgyalások közvetlen előzményét – mint a múltban oly sokszor – a PKK aktivitása és a tárgyalások zátonyra futása szolgáltatta. 2012 nyarán és kora őszén különösen megnőtt a fegyveres összecsapások száma. A PKK csak augusztusban négyszáz támadást intézett a török hadsereg ellen; július-augusztus fordulóján Şemdinli környékén több ezer fő részvételével zajló műveletekre került sor, szabályos „csata” folyt a PKK és a török fegyveres erők (*Türk Silahlı Kuvvetleri*, TSK) között. Ráadásul a határ menti régiótól egész távol eső területeken is folytak harci cselekmények.¹²

A hadműveleteket a PKK a délkeleti területeken kiegészítette a civil lakosság elleni akciókkal: buszokat állítottak meg, s túszoikat ejtettek, illetve AKP-s politikusokat raboltak el – 2011 és 2012 nyara között mintegy százötven embert. Mindez nagy bizonytalanságot keltett a keletre utazók körében (különösen a nyugatabbi, törökök lakta országrészen). Az is megrázta a török közvéleményt, hogy augusztus 20-án a kurd településterülettől távol lévő Gaziantepben robbantottak, melynek során több mint hatvan ember sérült meg, s nyolcan életüket veszítették.¹³

Még javában folytak a harcok, amikor a diyarbakiri börtönben lévő kurdok éhségsztrájkot hirdettek Öcalan elszigeteltségének megszüntetése és a nyelvi jogok kiszélesítése érdekében. Az akciónak gyorsan híre ment az országban, s hamarosan más börtönökben is követőre talált. A több mint két hónapig tartó sztrájkhoz végül több ezer ember – köztük BDP-s parlamenti képviselők, így a neves politikusnő, Leyla Zana is – csatlakozott. Az akció novemberben, Öcalan nyilatkozatára ért véget,¹⁴ szinte egy csapásra.

Ez újabb jelzés volt a török vezetés felé, hogy Imralı szigetén raboskodó Öcalant kell a tárgyalások középpontjába állítania, bármily elképzelhetetlen is lett volna ez korábban. A „nyitásra” még 2012 végén sor került, amikor Recep Tayyip Erdoğan török miniszterelnök egy televíziós beszélgetés során közölte, hogy tárgyalásokat folytatnak a PKK-val, s ezt pár nap múlva politikai tanácsadója, Yalçın Akdoğan is megerősítette.¹⁵ A január végi

12 A harcokról lásd bővebben: „Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement”. *Crisis Group Europe Report*, No. 219. (2012).

13 „Gaziantep’te hain saldırı”. *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21267210.asp>. Letöltés ideje: 2013. április 7.

14 „Öcalan’dan ‘açlık grevine son verin’ çağrısı”. *Sabah*, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/11/18/ocalandan-aclik-grevine-son-verin-cagrisi>. Letöltés ideje: 2013. április 9.

15 „Erdoğan’ın danışmanından Öcalan açıklaması”. *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22268813.asp>. Letöltés ideje: 2013. április 7.

kormányátalakítás is a tárgyalókészség növelése felé mutatott: a nacionalista kijelentései miatt bírálta belügyminisztert, İdris Naim Şahint a mardini kurd származású volt isztambuli kormányzóval, Muammer Gülerrel váltották fel.¹⁶

A török vezetés legfőbb célja a PKK fegyvereseinek kivonása (2013 elején mintegy 2500 fővel lehet számolni) és a terrorizmus elleni harc sikerre vitele: a délkelet-anatóliai térség biztonságának helyreállítása, a fegyveres harc végleges befejezése. Ez lényegében a 2009-ben meghirdetett kurd nyitás célkitűzésének a megismétlése. Ami ezúttal változott, az Öcalan bevonása a tárgyalásokba, ami egyrészt azt jelenti, hogy ezúttal magával a szervezet vezetésével és a nyilvánosság előtt folytatják a megbeszéléseket, másrészt kellően nagy súlyt kap az egész folyamat – s ez természetesen emeli az esetleges kudarc politikai költségeit is.

A „békefolyamat” megindítására nagy nyilvánosság előtt, *de facto* 2013. január 3-án került sor, amikor a Béke és Demokrácia Pártjának egy képviselője, Ayla Akat Ata, illetve a párt volt elnöke, a törökországi kurd közösség befolyásos alakja, jelenleg a Demokratikus Társadalom Kongresszusának (*Demokratik Toplum Kongresi*, DTK) vezetője, Ahmet Türk Öcalannál tett látogatást.

A pár órás találkozó a közvélemény érdeklődése mellett zajlott, s a BDP teljes támogatásával, noha néhány óvatos nyilatkozatnál több ekkor nem került nyilvánosságra. Ahmet Türk a találkozó utáni nyilatkozatában egyértelművé tette, hogy Öcalan személye a békefolyamat kulcsa, és hogy ők a demokratikus megoldásban érdekeltek.¹⁷ Az elhangzott nyilatkozatok arra utaltak, hogy Apo számára az „alkotmányos nacionalizmus” a tárgyalási alap, s a kurdok jogainak olyan készítését kéri, amely meghagyja őket a török politikai nemzet részeként, viszont új alapra helyezi a státusukat. A BDP a következő hetekben felélesztette az Öcalan személye körüli vitát, s követelte, hogy a kurd vezetőt szállítsák át egy megfelelő helyiségbe, illetve biztosítsanak számára egy televíziót, ami szerinte megkönnyítené a tárgyalásokat. Ez utóbbit január végére sikerült is elérnie.

A következő találkozóra hosszas előkészítés után, februárban került sor. Február 23-án a BDP három képviselője, Sırrı Süreyya Önder, Pervin Buldan frakcióvezető és Altan Tan látogatta meg a börtönben lévő vezért. Öcalan ígéretet tett nekik, hogy felvázolja a probléma megoldásához szükséges forgatókönyvet. Ez hamarosan el is készült, s a török titkosszolgálat (MIT) el is juttatta azt a BDP-hez. Apo összesen három levelet írt: az egyik az európai szárnynak, a másik a BDP vezetőségének, a harmadik pedig a PKK Kandil-hegységben lévő vezetőségének szólt. A megközelítőleg húszoldalas levél mindegyikében első lépésként a fegyverszünet kihirdetését (határidő: március 21.), a következőként pedig a törökországi területek kiürítését (augusztus 15.) nevezte meg. Továbbá azt kérte, hogy bizonyos témákat (föderalizmus) ne feszegezzék, ehelyett inkább a demokrácia megerősítésére, az alkotmányra és az önkormányzatiságra helyezték a hangsúlyt.¹⁸

16 Kabine'de değişiklik”. *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22435722.asp>. Letöltés ideje: 2013. április 6.

17 „Başbakan beni endişelendiriyor” *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/810233-basbakan-beni-endiselendiriyor>. Letöltés ideje: 2013. április 6.

18 „İşte Abdullah Öcalan'ın mektubu”. *Stargazete*, <http://haber.stargazete.com/guncel/iste-abdullah-ocalanin-mektubu/haber-731098>. Letöltés ideje: 2013. április 6.

Az első lépés – a felvázolt menetrendnek megfelelően – a kurd nemzeti ünnepen, március 21-én,¹⁹ a BDP-s politikusok által több százezres kurd tömeg előtt felolvasott levéllel teljesült. Az üzenetet a vezető képeivel és a nemzeti színekkel felvonulók lelkesen fogadták. Ez is azt demonstrálta, hogy a nacionalista kurdok számára Öcalan vezetősége megkérdőjelezhetetlen.

A BÉKEFOLYAMAT A LEVÉL UTÁN

Az, hogy a levél felolvasása után Murat Karayilan, a PKK jelenlegi irányítója, a harcok beszüntetésére utasította az alakulatokat, s ezt még a PKK vezetőségének keményvonalasabb tagjai (például: Duran Kalan, Bahoz Erdal, Cemil Bayik) is elfogadták, azt jelzi, hogy a PKK is hűséges maradt Öcalanhoz. Az európai központ is felsorakozott a békefolyamat mellett, ahogy ezt Zübeyir Aydar, a KCK európai vezetője is kifejtette.²⁰ Az csak további bizakodásra adott okot, hogy az Európai Unió is bejelentette, hogy hajlandó anyagilag is támogatni a békefolyamatot és a rendezést. Az elmúlt hetekben pedig szabadon bocsátottak a KCK elleni művelet során letartóztatott politikusok közül néhányat, amit az előző hónapok folyamán elrabolt, s még fogságban lévő törökök egy részének elengedése követett.

Gondot most az okozhat, ha a török területeken lévő alakulatok parancsnokai esetleg nem a parancsnak megfelelően járnának el, s esetleg összetűzésbe keverednének a török fegyveres erőkkel. (Ezt eddig sikerült elkerülni.) Egyelőre úgy tűnik, hogy a PKK valóban leáll az akciókkal, ahogy erre – mint már hangsúlyoztuk – többször is sor került az elmúlt bő tíz évben. A békefolyamat későbbi alakulását beárnyékolhatja majd, ha egy lehetséges megegyezés után kisebb alakulatok esetleg kiválnak a szervezetből, s mint meg nem alkuvó szárny folytatják a harcokat. Bár az erősen központosított és vasmakkal irányított szervezetben kevés helye van az önálló akciónak, a más kurd fegyveres csoportok – így például a PKK-ból korábban kivált legjelentősebb egység, a Kurdisztáni Szabadság Sólymai (*Teyrêbazên Azadiya Kurdistan*, TAK) – által elkövetett támadások is alááshatják a bizalmat.

A kivonulás technikailag is problémás: a PKK számára elsődleges szempont, hogy a visszavonuláskor ne legyenek veszteségei, ahogy történt az például 1999-ben, amikor a TSK támadásai következtében ötszáz embert veszítettek az országot elhagyó csapatok. Ráadásul a török kormány jelezte, hogy csak abban az esetben hajlandó tartani magát a fegyverszünethez, ha a csapatok leteszik a fegyvert. Ez ami további aggodalmakat váltott ki a kurd vezetőkben, akik törvényi biztosítékot követeltek a visszavonulás biztosítására. Végül április 3-án újabb háromfős delegáció kereste fel Öcalant, aki kijelentette, hogy a

19 Történetét tekintve a Nevruz egy, a zoroasztrianus vallásra visszavezethető újévköszöntő ünnep. A kurd hagyományban ekkor győzte le Dawa a zsarnok Zahakot, s szabadította fel az elnyomás alatt álló kurdokat. Az ünnep az utóbbi két évtizedben kapott komoly politikai töltetet, és vált *de facto* kurd nemzeti ünnepé, amelynek során tüzeket ugranak át és mulatságokat tartanak.

20 „Turkish PM Erdogan a Chance for Peace: Leading PKK Figure”. *Hürriyet Daily News*, <http://www.hurriyetaidailynews.com/turkish-pm-erdogan-a-chance-for-peace-leading-pkk-figure.aspx?pageID=449&nID=43810&NewsCatID=409>. Letöltés ideje: 2013. április 7.

PKK-katonák fegyver nélkül fogják elhagyni az országot, s nem kérnek törvényi garanciát sem a török féltől.

Öcalan levele és Karayılan parancsa után a török kormányhoz kerül át a kezdeményezés: a kurd vezetés eddig mindenben engedékenynek bizonyult, most a törökökön a sor, hogy a következő lépést megtegye.

A nevruzi üzenetet a miniszterelnök és az elnök is pozitívan fogadta. Az is látszik, hogy az AKP – az utóbbi években alkalmazott politikai kommunikációs stratégiájának megfelelően – minél szélesebb társadalmi egyeztetésre törekszik. Ezt már előrevetítette, hogy nem sokkal Nevruz után Erdoğan egyik televíziós interjújában kifejtette, hogy egy „bölcsek” tanácsát kell megbízni a békefolyamat segítésére. A kormány nem adott sok időt a török média spekulációjára, s hamarosan közölt egy először 49, később 63 „bölcsek” nevét tartalmazó listát, akik a hét török régió képviselőjében kilencfős csoportokba fognak tömörülni. Bár egyelőre nem sokat tudni e csoportok munkájáról, várható, hogy konferenciákat, workshopokat fognak szervezni, majd pedig javaslatokat készítenek a török kormány számára.

E „bölcsek” kiválasztásakor fontos szempont volt, hogy neves, lehetőség szerint komoly társadalmi presztízzsel rendelkező személyek legyenek. Így szakértők mellett újságírók, üzletemberek, politikusok és művészek is vannak köztük. Ez a törekvés megmutatkozott a csoportok vezetőinek kijelölésében is. A mediterrán régióért felelős csoportot M. Rifat Hisarcıklioğlu, a Török Kamarák és Tőzsdék Uniójának (TOBB) elnöke, a kelet-anatóliai Can Paker, a neves TESEV kutatóintézet elnöke (emellett az isztambuli Open Society Institute vezetője is volt), az égei-tengeri csoportot Tarhan Erdem, a *Radikal* újságírója, korábban parlamenti képviselő vezeti. A főleg kurdok lakta délkelet-anatóliai régióért felelős munkacsoport elnöki posztját a kormányhoz közel álló SETA intézet emberi jogi részlegének vezetője, Yılmaz Ensaroğlu látja el, a közép-anatóliai munkacsoportot Ahmet Taşgetiren, a *Bugün* lap újságírója, a márvány-tengerit Deniz Ülke Arıboğan, az *Akşam* napilap újságírója, a fekete-tengeri régió vezetője pedig a Fekete-tengeri Technikai Egyetem jogi professzora, Yusuf Sevki Hakyemez lett.²¹ Az első nyilvános konferenciát Malatyában már meg is tartotta a keleti-anatóliai munkacsoport.

A békefolyamat az AKP nagy társadalmi egyeztetéssel járó korábbi programjaihoz hasonlóan el fog húzódni. Már csak azért is, mivel a PKK-katonák kivonása maga több hónapot vesz igénybe még akkor is, ha sikerül elkerülni az esetleges összetűzéseket. Ráadásul az AKP-nek az ellenzékkel is meg kell küzdenie. Kritikák már most megfogalmazódtak vele szemben: a nacionalista Nemzeti Cselekvés Pártja (*Milli Hareket Partisi*, MHP) hazaárulónak titulálta a kormányt, a legjelentősebb ellenzéki párt, a Köztársasági Néppárt (*Cumhuriyet Halk Partisi*, CHP) pedig a demokratikus játékszabályok felrúgásával vádolja a vezetést (ugyanakkor a párt támogatja a békefolyamatot). A folyamattal foglalkozó parlamenti bizottságban – amelynek felállítását az AKP és a BDP javaslatára fogadták el – a két párt (egyelőre) nem kíván részt venni.

21 „İşte akıl insanlar listesi!”. *Akşam*, <http://www.aksam.com.tr/siyaset/akil-insanlar-listesi-belli-oldu-iste-tam-liste/haber-183297>. Letöltés ideje: 2013. április 9.

A TÁRGYALÁSOK OKAI

Több tényező is közrejátszott abban, hogy a kormány Öcalant nyilvánosan bevonja a rendezésbe. Egyrészt az, hogy a korábbi próbálkozások – így a fegyveres „megoldás” vagy a politikai akciók (a „kürt açılımı” és az oslói titkos tárgyalások) – zátonyra futottak, továbbá 2012-ben a PKK nagyon sok veszteséggel járó offenzívába kezdett, amit kiegészítettek a külpolitikailag aggasztó szíriai fejlemények. Ezekből kiderült, hogy Öcalan megkerülhetetlen tényező a folyamatban, nem kellett volna kihagyni őt a korábbi tárgyalásokból.

Egy további tényező is a kurdkérdés (vagy legalábbis a PKK-probléma) megoldására sarkallta a török vezetést. Elemzők között szinte konszenzusos vélemény, hogy Recep Tayyip Erdoğan, az AKP vezetője és az ország miniszterelnöke immár tíz éve, a 2014-es elnökválasztáson indulni fog az államfői posztért,²² ugyanis valószínűleg a jelenlegi köztársasági elnök, Abdullah Gül távozni kényszerül. Mivel az államfőt a 2007-es alkotmánymódosítás óta közvetlenül választják, a PKK-probléma megoldása biztosítaná az amúgy is népszerű vezető megválasztását. Egy 2013 januárjában készült felmérés szerint a török választók 32,1%-a Erdoğanra voksolna, míg Abdullah Gül a szavazatok 10,6%-át, a baloldali vezető, Kemal Kılıçdaroğlu az 5,2%-át kapná, a többi jelölt pedig 5%-a alatt teljesítene.²³

Ez azért fontos Erdoğan számára, mert a 2011-es választási győzelem után az AKP hozzálátott egy új, demokratikus alkotmány és a prezidenciális rendszer előkészítéséhez, amely felváltaná az 1980-as katonai puccs után a junta által 1982-ben elfogadott alaptörvényt. Ezt minél szélesebb társadalmi egyeztetésre és külön parlamenti bizottságra építve kívánja megtenni. Azonban mindeztidáig nem sikerült a teljes szövegről megállapodni, csak néhány tucat cikkről. Az idő pedig egyre jobban sürgeti őket: várható, hogy az ellenzéki pártokkal folytatott tárgyalások megrekedése miatt az AKP elő fog állni a saját verziójával. Annak elfogadásához azonban az 550 parlamenti képviselő kétharmadának, 367-nek a szavazatára lenne szükség. Ezt a jelenlegi erőviszonyok alapján a most 326 fős AKP-frakció nem tudná megszerezni.

Ahhoz viszont, hogy népszavazásra bocsássák az alkotmánytervezetet, már elég 330 képviselői szavazat is. A tervezetet várhatóan a két legnagyobb ellenzéki párt, a CHP és az MHP nem szavazza meg, viszont a kurd képviselőkkel (és még néhány függetlenel) már biztosított a siker, az pedig valószínűsíthető, hogy a népszavazáson a választók többsége az új alkotmány mellett teszi le a voksát. Ennek ellenére nem lehet tudni, hogy pontosan hogyan néz majd ki az új tervezet. Olyan – a BDP által vitatott – tételeket viszont mindenképp érintenie kell, mint az állam unitárius jellege és az államnyelv. Ezek a jelen békefolyamat során is napirendre kerülnek, így az alkotmányozási folyamat automatikusan összekapcsolódik a kurdkérdéssel is. Továbbá a jövő évi elnökválasztásra készülve az

22 Bár az AKP nem egységes ebben a kérdésben, s Abdullah Gül helyzete sem tisztázott – erről a politikai viták különösen 2011 végen, 2012 elején ütköztek ki, az elnökválasztás időpontjához kapcsolódóan.

23 „Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Politik Analiz”. Genar, http://www.genar.com.tr/files/Turkiye_sosyal_ekonomik_analiz.pdf. Letöltés ideje: 2013. április 5.

új alkotmányban várhatóan vagy elnöki rendszert vezetnek be, vagy jóval erősebbé teszik az elnök pozícióját. Ma, a békefolyamat elindulása után pár hónappal, kedvezőnek tűnik a helyzet: Öcalan maga nyilatkozta, hogy elfogadná Erdoğan elnökségét, ami nyilvánvalóan fontos üzenet a BDP szavazótáborának, illetve magának a BDP-nek is.²⁴

A MEGEGYEZÉS FELÉ

Atárgyalások megindulása hatalmas bizakodást váltott ki mind a törökök, mind a kurdok között, s vezetőiknek fontos, hogy sikerüljön egy kölcsönösen elfogadható megállapodást tető alá hozni. A megegyezést megkönnyíti, hogy Öcalan alkotmányos reformokat, demokratikusabb államszervezetet kér – teljes összhangban az AKP diskurzusával –, nem pedig a törökök számára elfogadhatatlan független Kurdisztánt. Kérdés, mit tud kínálni a török állam. Az előző évek (különösen a *kürt açılımı*) során már több gesztust tett a török vezetés: kurd nyelvű állami tévécsatorna létrehozása, kurd nyelvi képzés, kurd rádióműsor engedélyezése, a kulturális jogok kiszélesítése, illetve sokan az önkormányzati törvény 2012 őszén elfogadott módosítását is ennek tudják be – azonban ezek elmaradtak a BDP-s politikusok követeléseitől. A békefolyamatban kulcsfontosságú lesz, hogy a BDP támogatásáért és a PKK kivonulásáért cserébe az AKP milyen kedvezményekre lesz hajlandó az alkotmányban, illetve más törvényekben.

Egyelőre valószínűtlennek látszik, hogy a török egységállamra vagy a törökre mint egyetlen államnyelvre vonatkozó passzusok kikerülnének az alaptörvényből, ugyanis az a török nacionalista körök malmára hajtáná a vizet – akár a közelségi helyhatósági, akár egy alkotmányról szóló esetleges népszavazáson. Ezt Öcalan is pontosan tudja, ezért nem is képezik a tárgyalások alapját. Így akár az alkotmányban, akár törvényi szinten nagyobb engedményre az oktatás (kurd nyelv bevezetése az oktatásban) és a közigazgatás terén lehet számítani.

Az Öcalan által megfogalmazott és április elején a Kandil-hegységbe eljuttatott legutóbbi levél egy „Demokratikus Kurd Konföderációt” vizionál, amely – Törökország határainak megőrzése mellett – egy állam nélküli megoldásként fogná össze a Közel-Keleten élő kurdokat. A négy országban élő nép alkotta konföderáció alapját a helyi közigazgatási entitások képeznék.²⁵ Kérdéses, hogy a nem túlságosan kidolgozott vízióból mit lehet megvalósítani, s mennyire lesznek engedékenyek a török tárgyalópartnerek (a szomszédos országok vezetőiről nem is beszélve – noha egyelőre Irakban biztosnak tűnik a kurd autonómia, és Szíriában is van esély erre).

Egyelőre úgy tűnik, a nyelvi kérdésben nagyobb mozgástérre lehet számítani. Erdoğan egy, a frakciójához intézett 2012. júniusi beszédében kifejtette, hogy meg kell adni a diákoknak azt a jogot, hogy a helyi nyelven tanuljanak az iskolában.²⁶ További tárgyalási

24 „Does BDP Favors Presidential System?”. *Hurriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/does-bdp-favor-presidential-system.aspx?pageID=238&nID=42255&NewsCatID=342>. Letöltés ideje: 2013. április 6.

25 „Öcalan'dan ‚devletsiz’ formül”. *Milliyet*, <http://siyaset.milliyet.com.tr/ocalan-dan-devletsiz-formul/siyaset/siyasetdetay/07.04.2013/1690318/default.htm>. Letöltés ideje: 2013. április 10.

26 „Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement”. 28. o.

alap lehet a jelenleg 10%-os választási küszöb leszállítása, ami biztosítaná a kurd pártok bejutását a parlamentbe, s nem kényszerítené arra a BDP jelöltjeit, hogy függetlenként induljanak a választásokon. A törvény változása a „stratégiai szavazásra” is kihatással lehet: a kurd választók egy részét, akik eddig abban a tudatban nem voksoltak a kurd pártra, hogy az úgylis „elveszik”, az alacsonyabb küszöb arra serkentheti, hogy mégis a BDP-re szavazzanak.

Mindez azonban a szép reményekkel indult folyamat tárgyalásai alatt formálódik majd, s több forgatókönyvvel is végződhet. Lehetséges, hogy sikerül konszenzust találni, s a kurdok jogainak kiszélesítése, illetve cserébe a PKK fegyvereseinek leszerelése és kivonulása (esetleg a végén amnesztiában részesítésük) végül lezárja a problémát. Egy esetleges kudarc viszont a török és a kurd társadalom kiábrándulását eredményezné, még akkor is, ha a hosszú egyeztetések során lassan halna is el a folyamat. Az biztos, hogy elhúzódó tárgyalásokra lehet számítani. Ezt nemcsak a kivonulás gyakorlati megvalósulása predesztinálja, hanem az AKP hosszas társadalmi egyeztetése is (lásd: bölcsek csoportjai), amivel sikerül időt nyernie az alkotmány előkészítéséhez és a tárgyalásokra való felkészüléshez.

A szerző a Budapesti Corvinus Egyetem PhD hallgatója, Törökország- és Balkán-szakértő.